H. van Renselaar

J. Voorhoeve

Rapport over een ethnologische studiereis naar Mata. (Met 6 figuren)

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 118 (1962), no: 3, Leiden, 328-361

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

RAPPORT OVER EEN ETHNOLOGISCHE STUDIEREIS NAAR MATA*

INLEIDING

Over de Arawakken in Suriname bestaan een aantal werken en artikelen die men grotendeels vermeld vindt in de literatuur-opgave van C. H. de Goeje: *The Arawak Language of Guyana* (Amsterdam, 1928) pp. 9—11. Alles bij elkaar levert het echter geen duidelijk beeld van de taal en cultuur van deze indianenstam.

Ook het resultaat van ons onderzoek voorziet niet in dit gemis. Slechts ten aanzien van bepaalde aspecten van de taal en de sociale organisatie kon het onderzoek enige diepgang krijgen, hoewel ook daarvan vele problemen onopgelost moesten blijven. Daarnaast werd een schets gemaakt van de materiële cultuur aan de hand van een vragenlijst die eertijds opgesteld werd met de bedoeling hem toe te sturen aan degenen, die door hun werkzaamheden veelvuldig met Arawakken in aanraking komen. Deze schets heeft uitsluitend betrekking op de situatie te Mata, het enige Arawakkendorp dat door de rapporteurs werd bezocht, al is het waarschijnlijk dat het leven van de bewoners van Mata weinig afwijkt van dat der overige, in Suriname in dorpsverband levende Arawakken.

Onderstaande lijst geeft een inzicht van de verbreiding van de Arawakken over Suriname:

* De reis naar Mata werd ondernomen op verzoek van de Ethnologische Studierkring Suriname. Het doel was gegevens te verzamelen over taal en cultuur van de Arawakken, op grond waarvan wellicht besloten zou kunnen worden tot nader onderzoek. De reis duurde slechts twee dagen (19 en 20 september 1960), maar werd voorbereid met behulp van een Arawakse informant, Alfons Sábaio, die in de maanden juli, augustus en september driemaal naar Paramaribo kwam om de nodige inlichtingen te verstrekken. De beide rapporteurs waren voor ander onderzoek in Suriname en moesten dit onderzoek doen naast hun gewone werk. Zij kunnen alleen problemen signaleren, geen oplossingen bieden. Zij hopen dat hun bevindingen andere onderzoekers zullen inspireren tot volledige bestudering van de Arawakken in Suriname.

A. Arawakken-dorpen met een Arawakse kapitein

1. *Mata* (in de savanne 12 km ten Westen van Zanderij)
 kapitein : Stephanus Karoafódi
 basja : Frans Leo Karoafódi
 : Rudolf Franciscus Besoâne
2. *Kasipora* (aan de Kasiporakreek)
 kapitein : Jacques Sábaio
 basja : Rudolf Sábaio
3. *Powaka* (aan de Siparipabokreek)
 kapitein : Philippus Sábaio
 basja : Alfred Besoâne
 : Theodorus Makosi
4. *Wasjabo* (aan de Corantijn)
 kapitein : Cornelis Sábaio
5. *Anjoemarakondre* (aan de Marowijne)
 kapitein : Jozef Hendrik Oatamalhéo
 basja : Frits Willem Indiaan
 : Louis Petrus Galgren
6. *Marataka Misjan* (aan de Marataka)
 kapitein : Leonard Daniel
 basja : Joseph Indiaan
 : Johannes Daniel

B. Dorpen met een gemengde bevolking, Arawakken en Karaïben, met een Arawakse kapitein

7. *Sapende* (aan de Boven Commewijne)
 kapitein : Charles Besoâne
 basja : Alfons Grootfaam

C. Dorpen met een gemengde bevolking, Karaïben en Arawakken, met een Karaïbse kapitein

8. *Bernharddorp* (pad van Wanica km 25)
 kapitein : Hendrik Calli
 basja : in januari 1961 vacant
9. *Donderkamp* (aan de Wayombo)
 kapitein : Willem Frederik Aroepa

10. *Bettiekreek*, Columbia, Maho, Krobiakreek, Grankreek (allen aan de Saramacca)

kapitein : Marius Louis Tramé

basja : Petrus Moeje, Grankreek
Emelius Antonius Madalali, Grankreek
Alfred Moeje
Philippus Toenaje, Bettiekreek

D. *Verspreide Arawakken in Paramaribo.*

Het totaal aantal Arawakken in Suriname ligt waarschijnlijk tussen 1000 en 1200.

I. DE ARAWAKKEN VAN MATA

De inwoners van Mata zijn volgens de traditie afstammelingen van de Arawakken die eertijds te Saron aan de Saramacca rivier woonden. In 1761 werd Saron door de Bosnegers overvallen en platgebrand. De Arawakken van Saron vestigden zich aanvankelijk nabij de Para en bouwden later, na enige omzwervingen, het dorp Mata in de savanne ten Westen van Zanderij.

Mata ligt plm. 12 km ten Westen van Zanderij, in de savanne, op geringe afstand van de Garden- of Troelikreek, die in de Saramacca rivier uitmondt. Mata is vanuit Zanderij bereikbaar via een zandpad, berijdbaar voor trucks.

De savanne bestaat uit een zandvlakte begroeid met laag kreupelhout afgewisseld door kleine bosjes hoogopgaand hout. De oevers van de kleine kreken zijn eveneens begroeid met hoog geboomte. Uitlopers van de bosgordel naderen Mata op geringe afstand.

Wanneer men in Mata aankomt ziet men aanvankelijk slechts een netwerk van smalle voetpaden, dat zich over een oppervlakte van enige vierkante kilometers uitstrekt. De woningen der Arawakken liggen in groepjes van 3 à 6 verborgen in de kleine bosjes die door paden onderling verbonden zijn. In feite bestaat Mata dan ook uit een conglomeraat van gehuchtjes.

Woningen

Wanneer men een „gehucht” (*oa-sikos-bana*) betreedt, ziet men een ruim erf van ongeveer 50 bij 50 meter, waarop zich een aantal woningen bevinden. De bewoners van het gehucht vormen een familiegroep,

bestaande uit een man en een vrouw, hun ongehuwde kinderen, de gehuwde dochters met hun mannen en hun dochterskinderen. Elk kern-gezin (man, vrouw en kinderen) heeft een eigen woning.

De woning (*báhe*) bestaat uit een groot wolfdak dat steunt op een gebint van 4 of meer jukken.

Dwarsdoorsnede woning

Zijaanzicht

De jukken bestaan uit twee posten (*báse*) en een dwarsligger (*bâjulha*), die rust op een gording die de jukken onderling in de lengterichting van het huis verbindt. Deze gording (*têkēsēkoána*) rust in de uitholling aan het bovineind van de post. Op de uiteinden van de dwarsliggers, die ter weerszijden van de posten iets uitsteken, ligt een tweede gording in de lengterichting van het huis. Hierop steunen de voeteinden van de daksparren (*tēsido borândo*) die aan de bovenkant elkaar kruisen en onderling verbonden zijn door een nokbalk (*tēsido*). De daksparren zijn onderling weer verbonden door horizontale gordingen. In het midden van het huis, waar het dak doorloopt tot op plm. 1 meter van de

grond; bevindt zich een tweede serie daksparren (*baheodólebo*), die met een uitgehakte haak bevestigd worden aan de op een na laagste horizontale gording. De uiteinden van deze tweede serie daksparren steunen op een horizontale gording die rust in de uithollingen van korte verticale paaltjes (*bahekóinádito*). Posten, dwarsliggers en de voornaamste gordingen bestaan uit geschild rondhout van plm. 20 cm doorsnede en worden gemaakt van walabahout (*balhadán*). Daksparren en secundaire gordingen bestaan uit geschild rondhout van plm. 8 cm doorsnede en zijn gemaakt van pedrekoehout (*alhâlha*). Op dit gebint rust het dak (*baheðiakódo*) vervaardigd van de bladeren van de troelipalm (*timiti*), die verticaal maar over elkaar liggend aan de secundaire gordingen van de daksparren gebonden worden. Houtverbindingen en dakbedekkingen worden gebonden met een buigzame liaan (*ikhána*). Tegenwoordig worden houtverbindingen ook wel gespijkerd.

De afmetingen van deze huizen variëren van 5 bij 8 meter tot 7 bij 12 meter bij een hoogte van 4 à 5 meter.

De gemiddelde levensduur van deze huizen is plm. 15 jaar, waarin natuurlijk wel incidentele reparaties nodig zijn. De rook van het immer brandende vuur geeft de binnenzijde van het dak een donkerbruine aanslag die conserverend op het materiaal werkt.

Van een bewuste groepering van de huizen binnen een gehucht is ons niets gebleken. Wel plaatst men de huizen zoveel mogelijk dwars op de windrichting.

Het huis wordt door de man gebouwd. Hij kapt alle materiaal, maar kan wel zijn kinderen inschakelen voor het verzamelen van bladeren voor de dakbedekking. Bij het opzetten van de woning vraagt hij de hulp van de in het gehucht woonachtige familieleden.

Op een aparte open plaats, niet ver van het gehucht waar de kapitein woont, staat in Mata een gebouwtje dat gebruikt wordt als logeer- en vergaderruimte (*oadiákoónabáhe*). Het is gebouwd in dezelfde stijl als de gezinswoningen. In een van de gehuchtjes staat een uit planken opgetrokken winkeltje in de vorm van een kubus. Het heeft geen vensters en de deur wordt slechts geopend als er een klant komt opdagen. Verder staan er in Mata nog twee gebouwtjes die voor gemeenschappelijk gebruik bedoeld zijn: de R.K. kerk en de R.K. school. Beiden zijn gebouwd van planken en gedekt met zinkplaten. De bouwstijl is algemeen Surinaams en vertoont geen enkele gelijkenis met de Arawakse bouwwijze. Hetzelfde geldt voor de nieuwe woning van de Arawakse onderwijzer, zoon van de kapitein, die opgetrokken is van cementsteen en gedekt met asbestplaten.

Interieur

De mannen houden zich op in het voorste gedeelte (*tesibaroko*) van het huis. De achterzijde (*baheinado*), waar ook het vuur brandt, is het domein der vrouwen. Elke woning bergt een menigte voorwerpen die men in het dagelijkse leven nodig heeft. Als zitplaatsen gebruikt men vaak balken liggend aan de voet der posten of houten bankjes. Er bestaat een duidelijk verschil tussen vrouwenbankjes (*hiaronolán*) en mannenbankjes (*oadilinolán*).

De mannenbankjes zijn versierd met de kop van een tijger of van een kaaiman. Elke bewoner van het huis heeft zijn eigen hangmat (*hámarka* of *oa-kóra*) die dient als slaap- en rustplaats. Kleding en persoonlijke snuisterijen worden bewaard in pagara (*bórodi*). Deze pagara staan veelal op een van het dak afhangend plankiertje (*iolháda*).

Een deel van het huisraad speelt een rol bij de voedselbereiding. In de kasavetrog (*ádisa*) wordt de bittere kasave geraspt. De trog bestaat uit een uitgeholde halve boomstam van plm. 2 m lang bij een doorsnede van plm. 80 cm, gesteund op een viertal in de grond geslagen palen. De rasp (*samalhí*) vervaardigt men van een stuk blik, waarin met behulp van een spijker gaatjes zijn geslagen, gespijkerd op een rechthoekig houten raam. In de matapi (*iôro*), een gevlochten cylinder, rekbaar in lengte- en breedterichting, wordt de geraspte kasave uitgeperst. De gedroogde pijpen kasavemeel stampst men fijn in een mata (*háko*), eertijds een rechthoekig blok hout met een uitholling, tegenwoordig zandlopervormig naar Creools gebruik. Het gestampde meel wordt gezeefd in vierkante gevlochten zeven (*mánalhí*), waarvan men er verscheidene heeft, met grove en fijne openingen. Kasavebrood bakt men op een grote ronde ijzeren plaat (*bodáli*), steunend op een ijzeren driepoot (*bodálitóro*) boven een open vuur. Voor de bereiding van de kasiri dienen de bootvormige houten vaten (*oa-tánke*). Vloeibaar vet en andere vloeistoffen bewaart men in flessen (*bôtolí*) van Europese makelij. Drinkwater bewaart men in grote kruikvormige kalebassen (*kôdo*). In iedere woning vindt men verscheidene ijzeren kookpotten (*doáda*) en eetgerij bestaande uit Europese lepels (*lêporo*), messen

(*iadóala*), kalabassen (*oa-tēkoána*), kommen (*faleto-tēkoána*) en borden (*károbo*). Voedsel, veldgewassen en gerookte vis bewaart men in wijd-mazige manden (*kēke*) op het eerder vermelde plankiertje. Voorts herbergt iedere woning verscheidene draagmanden, de grote ronde der vrouwen (*makôki*) en de rechthoekige (*solhiána*) der mannen; gereedschappen als houwens (*kasipára*), bijlen (*bálho*), tjappen (*kasalhôna*), dissels (*koialhaoatikikoána*) en krabbers (*ioe*), spintollen (*na-seredâkoana*); wapens als pijlen (*simalhá*) en boog (*simalhâbo*), geweren (*arakabósa*) en vistuig als fuiken (*firobêro-tâmbo* (grote) en *ibikili-tâmbo* (kleine)), hengels (*bodédáia*) en vislijnen (*oa-bodétíme*); pagaaien (*náhele*) voor het voortbewegen der korjalen. In de meeste woningen vindt men een gestel bestaande uit twee verticaal in de grond geslagen palen (*hamakabâse*) waarop de vrouwen de hangmatten knopen. Tot verlichting van de woning gebruikt men klompen lokushars (*kawanalhi-êke*), gewikkeld in singrasitouw en geklemd in een gespleten stok, of een soort kaarsen gekneet uit brokken bijenwas (*alholêti*), gemengd met lapjes katoen. Tegenwoordig gebruikt men ook wel oliepitjes of een petromax. In een tweetal woningen zagen wij een radio op batterijen.

Het merendeel der kleine gebruiksvoorwerpen, gereedschappen en wapens steekt men achter de daksparren onder het dak.

Wijze van bestaan

Tot op grote hoogte zijn de Arawakken van Mata economisch zelfgenoegzaam. Zij bestaan van landbouw, verzamelen van bosvruchten, jacht en visserij. De natuur verschaft hun het merendeel der materialen die zij nodig hebben voor het vervaardigen van woningen, gereedschappen en gebruiksvoorwerpen. Een aantal zaken koopt men tegenwoordig in Paramaribo of in de winkels van Zanderij (ijzerwaren, snuisterijen, textiel, schoeisel, tabak, lucifers, dranken etc.). Om deze zaken te betalen moeten de Arawakken een geldinkomen verdienen, dat men hoofdzakelijk verkrijgt uit loonarbeid. Een deel der jonge mannen is daartoe werkzaam als bauxietarbeider op Billiton of Paramaribo of als ongeschoold arbeider op Zanderij. Zij zijn op gewone werkdagen niet in het dorp aanwezig en keren het weekeinde naar huis terug. De oudere mannen vellen hout in het bos en slepen het naar de savanne, waar het periodiek door een houthandelaar uit de stad met een truck wordt opgehaald. In de traditionele wijze van bestaan hebben mannen en vrouwen elk hun eigen taak.

Landbouw

De Arawakken van Mata beoefenen landbouw op brandvelden. Elk gezin heeft meerdere akkers, die alle in het bos liggen, soms op een afstand van enige kilometers van de woning. Het aanleggen van de akkers is het werk van de man. Dit gebeurt in de grote droge tijd. Nadat de keus op een bepaald stuk grond gevallen is, wordt de onderbegroeiing gekapt met houwer en bijl. Wanneer het gekapte hout droog is steekt men het in brand, waardoor tevens de grote bomen half verkolen. Na de eerste brand velt men de nog staande stammen, kapt de takken en stapelt die op de stammen, waarna men er nogmaals de brand in steekt. De resterende stukken hout sleept men tenslotte naar de rand van de akker. De boomstompen laat men staan. Vervolgens bewerken de mannen de grond met de tjap en maken eventueel pootgaten met een gepunte stok of houwer. Het planten is de taak der vrouwen evenals het regelmatig wieden en oogsten. Het verdelgen van draagmieren en vraatzuchtig wild is de taak der mannen. Het schadelijk wild wordt geschoten. De nesten van draagmieren werden vroeger uitgegraven en verbrand. Tegenwoordig maken de Arawakken gebruik van insecticiden die door het departement van landbouw worden aanbevolen. Een akker, die een nagenoeg ronde vorm heeft met een doorsnede van plm. 50 meter wordt gedurende twee jaar beplant en vervolgens verlaten. Elk gezin legt verscheidene akkers aan op laag- en hoger gelegen gronden.

Op hogere gronden verbouwt men bittere kasave (*kahidólhi*), en zoete kasave (*bosélhi*) vaak gemengd met gewone patatten (*haliti*) en zwarte patatten (*karemêro*), verschillende soorten ananas (*nána*), een drietal soorten katoen n.l. katoen met grove zaden (*firobesiro íaho*), katoen met fijne zaden (*aoiáma íaho*) en katoen waarvan de zaden dicht bijeen zitten (*fitakasiro íaho*), verschillende soorten bakoven als: rode bakoven (*madiosiro*), bananenbakoven (*berêberêkóro*), appelbakoven (*tomorêro*) en suikervingerbakoven (*kokolhiti*).

Op de lagere gronden verbouwt men suikerriet (*sikalo*), tajerblad (*táiabana*), mais (*márisi*) en singrasi (*hekêli*).

Op het erf rond de woningen plant men kokospalmen (*kódibiomato-kónkoro*), vruchtbomen als: kasjoemi (*mérehe*) en goejave (*malhiába*) en peperstruiken (*hatidáia*). Een enkele maal plant men op de erven ook bakoven. Volgens de Arawakken van Mata gedijen de bakoven op de erven slechts als ze bemest worden met kasave-afval. Het plukken van kokosnoten is mannenwerk. Men klimt in een palm met behulp

van een klimtouw. Dit maakt men van de middennerfvezels van het kokosblad, waarvan een lus geknoopt wordt. Door de lus in het midden een halve slag te draaien verkrijgt men een acht-vormig touw. In de twee gaten worden de voeten geplaatst. Met de aldus gesnoerde voeten en met de beide handen klimt men in de boom. De houwer waarmee de noten los gekapt worden hangt aan een touw op de rug van de plukker.

In het bos worden tal van vruchten verzameld. Dit gebeurt veelal door de mannen als ze op jacht zijn. De beste tijd voor het verzamelen van bosvruchten is de periode vlak na de grote droge tijd. Men verzamelt de pitten van de maripapalm (*kokólitisí*), vruchten van de lokus (*baonanálhi íwi*), mope (*komotólhi*), vruchten van de bos-kasjoemi (*hobódi*), zwarte bessen (*tawalhâlho*), bos-sapotille (*pêra*) en nog vele andere.

Jacht en visserij

Jacht en visserij behoren tot de taak van de man. Elke man trekt er alleen op uit en jaagt voor zijn eigen gezin. De tochten duren zelden langer dan een dag. Gewoonlijk vertrekt men plm. 5 uur 's morgens en keert bij zonsondergang terug. Is men twee of meerdere dagen onderweg dan wordt overnacht in het bos. Meestal slaapt men dan op een hoop bladeren met een rokend vuurtje in de nabijheid om hinderlijke insecten te verdrijven. Een enkele keer maakt men een tijdelijk onderkomen (*bánaboho*), bestaande uit een hellend afdak van gevlochten bladeren steunend op een viertal gaffels.

Vroeger bezat men geen andere wapens dan een boog van letterhout met een „pees” van singrasitouw en gevederde pijlen gemaakt van pijlrriet. Tegenwoordig heeft men geweren. Tot de verdere uitrusting van de jager behoren een draagmand, kasavebrood, zout, lucifers, tabak en een houwer. Vaak gaat de jager vergezeld van een hond (*pêro*) die speciaal voor de jacht is afgericht. Het africhten heeft ook een magisch aspect. Daartoe wrijft men de tanden van de hond in met een bepaalde bos-tajer. De Arawakken van Mata jagen op:

pakira	(1. <i>abóia</i> , 2. <i>matólha</i>)
pingo	(1. <i>kêron</i> , 2. <i>dodóle</i>)
hert	(1. <i>kakosíro</i> , 2. <i>kadanáro</i>)
krujaku	(1. <i>oiribisíri</i>)
tapir	(1. <i>katórooro</i> , 2. <i>firobêro</i>)
haas	(1. <i>lába</i> , 2. <i>olhána</i>)
schildpad	(1. <i>hikólhi</i> , 2. <i>kodoasíro</i>)

konijn	(1. <i>fokolêro</i> , 2. <i>kakolemêro</i>)
gordeldier	(1. <i>iési</i> , 2. <i>andádike</i>)
mabura	(1. <i>hadólhi</i>)

Opvallend is dat er voor de meeste dieren die gejaagd worden in het Arawaks twee namen bestaan. De onder 2. genoteerde naam gebruikt de jager als hij het dier niet met de onder 1. genoemde algemeen gebruikelijke naam wil aanduiden, bijvoorbeeld wanneer vrouwen in de buurt zijn.

Wanneer er een of meerdere dieren zijn geschoten worden ze in een mutete naar huis gedragen. Een stevig gebouwde man kan twee grote of drie kleine pakira (plm. 100 kg) in zijn mutete op de rug dragen. Heeft men een tapir geschoten dan wordt de hulp van anderen ingeroepen om het vlees naar huis te dragen.

Bij de jacht op pingo gaat men wel in groepen jagen. De jagers lopen dan verspreid om een kudde in te sluiten. Is men meerdere dagen op jacht dan wordt het buitgemaakte wild onderweg boven een vuur geroosterd.

Volgens de verhalen van oudere Arawakken waren de vroegere jagers in staat het wild door op een speciale wijze te fluiten naderbij te lokken. De tegenwoordige jagers kunnen dat niet meer.

Er wordt zowel in de zwampen als in de rivieren gevestigd. Zwampvissen als kwiki (*hálióalo*), rode krobria (*sibáli*), zwarte krobria (*hóhólo*), pataka (*holhisiri*) en walapa (*iaráo*) vangt men met kleine gevlochten fuiken (*tâmba*) en bamboehengels (*laosketáedáia*). In de droge tijd, wanneer de zwampvissen zich in enkele diepere gaten terugtrekken, vangt men deze ook wel met manden (*kêke*). Grote riviervissen als anjoemara (1. *aiomólha*, 2. *kakosílokódóro*) worden gevangen met grote fuiken, of men schiet ze met pijl en boog. Men gebruikt hiervoor speciale pijlen zoals de drietandpijl (*sárapa*) en de pijl met een losse punt (*otómo*), die ongeveer als een harpoen werkt. Grote riviervissen worden ook wel met een grote hengel, gemaakt van spijkerhout, gevangen. Tenslotte vangt men ook vis met behulp van visgif, nekoe (*haiáli*) en koenari (*kónali*). Daarvoor worden de krekken afgedamd waarna men het water vergiftigt. De bedwelmde vis komt bovendrijven en kan gemakkelijk opgeschept worden.

Voedselbereiding

De voedselbereiding is het werk van de vrouwen. Dagelijks bakken de Arawakse vrouwen kasavebrood. De knollen van de bittere kasave worden geschild en gewassen. Vervolgens worden ze geraspt in de

grote kasavetrog. De geraspte kasave doet men in de matapi, die opgehangen wordt aan een dwarsgording van de woning. Door de onderste lus van de matapi steekt men een stok, die aan de ene kant wordt vastgebonden aan de voet van een post. Het andere uiteinde van de stok gebruikt men als hefboom om de onderste lus van de matapi naar beneden te drukken. Hierdoor wordt de matapi langer en dunner waardoor het vocht uit de geraspte kasave geperst wordt en een droge pulp overblijft. Het blauwzuurhoudend kasavewater vangt men op in een pot. De droge pulp wordt in gebroken pijpen van plm. 30 cm lang uit de matapi gelost en in de zon gedroogd. Deze gedroogde pijpen zijn maanden houdbaar. Wanneer men kasavebrood wil bakken neemt men enige droge pijpen en stampet die in een mata fijn. Het aldus verkregen meel wordt nog door een zeef geschud om het te zuiveren van vezels en andere ongerechtigheden. Het meel wordt op de grote ronde ijzeren plaat gestrooid en met een waaier bijgestreken. Met de vingers tekent men er vervolgens figuren in meestal in de vorm van concentrische ringen. Na enige tijd keert men het brood en wordt het aan de andere zijde gebakken. Tegenwoordig bakt men de broden op een ronde ijzeren plaat die op een ijzeren driepoot rust. Vroeger gebruikte men hiervoor een plaat aardewerk (*oáia*).

Zoete kasave wordt geschild en gewassen en daarna in het perswater (*kêli*) van bittere kasave gaar gekookt. Het blauwzuur wordt door het koken ontbonden. Vis en vlees worden eveneens in het perswater van bittere kasave gekookt, al dan niet met toevoeging van enige pepers. Het perswater van bittere kasave wordt tot een dikke stroperige vloeistof (*kadekéra*) ingedampt die als een pikante saus bij vlees gebruikt wordt.

Vlees en vis welke men niet onmiddellijk gebruikt, kunnen op verschillende wijzen verduurzaamd worden. Vlees wordt gezouten (zout is: *pámo*) en kan aldus ongeveer een maand bewaard worden. Vis wordt wel gezouten en in de zon gedroogd. Zowel vlees als vis worden vaak gebarbakot (boven een vuur geroosterd).

Voor de bereiding van kasiri, een licht alcoholische drank die ter gelegenheid van feesten bereid wordt, maakt men gebruik van bittere kasave. De knollen worden geschild en gewassen. Daarna raspt men de knollen in de grote trog. Het raspel wordt uitgeperst in de matapi waarna men de vochtige pijpen kasavepulp in de mata fijnstampet. De pulp wordt gebakken. Vervolgens kookt men het perswater en voegt het bij de gebakken pulp. Een geraspte zwarte aardappel wordt aan het mengsel toegevoegd om er de lichte lila kleur aan te geven. De brei

wordt in de kasaveboot geschonken en toegedekt met paloelebladeren. Na een gistingsproces van twee dagen is de kasiri geschikt om genuttigd te worden. Als de kasave weinig vocht heeft voegt men wel suikerrietsap aan de kasiri toe. De drank wordt dan veel zoeter en heeft niet meer de fris-zure smaak van de gewone kasiri.

Suikerriet wordt in een houten pers uitgeperst. Deze pers bestaat uit een verticale paal waarin ter halve hoogte, op plm. 1 m van de grond een vlak is uitgekapt. Achter dit vlak bevindt zich in de paal een gat waarin een stok past die als hefboom dient om het riet dat op het vlak ligt te kneuzen. Onder het vlak loopt een deel van de paal puntvormig toe om het afdruipe sap in een op de grond staande pot te laten lopen. Suikerrietsap (*sikálholha*) wordt ook gebruikt om een sterkere alcoholische drank te bereiden (*sikálholha bolhadási*). Het sap wordt dan gekookt en in flessen bewaard om het te laten gisten. Deze drank wordt gedronken uit kleine kalabassen (*sósa*).

Suikerpers.

Er wordt tegenwoordig vrij veel gebruik gemaakt van gekochte dranken. In een winkeltje op Mata verkoopt men bier en softdrinks. Bij feesten koopt men wel cognac, highwine, dram etc.

Bij de bereiding van spijzen maakt men gebruik van dierlijk vet (*tikihi*) en plantaardige oliën. Als het geschoten wild veel vet heeft, snijdt men het vet af, smelt het en bewaart het gesmolten vet in flessen. Kokosolie wordt op twee wijzen bereid. Uit de door de mannen geplukte en opengekapte noten wordt door de vrouwen het vruchtvlees verwijderd en geraspt. Bij de eerste manier wordt het geraspte vruchtvlees met zout water gekneet en de aldus verkregen kokosmelk gekookt tot de olie zich afscheidt. De bovendrijvende olie wordt afgeschept en in een pot boven het vuur gedroogd. Volgens de tweede manier wordt het geraspte vruchtvlees met water weggezet om het te laten gisten. Door het gistingsproces scheidt de olie zich af. Deze laatste manier levert een minder goed produkt op dan de eerste manier.

Drinkwater haalt men uit de krekken (kreekwater = *onikhánelha*) in grote kalebassen waarin het ook bewaard wordt. Voor hetzelfde doel gebruikt men regenwater (*iniâbo*) dat wordt opgevangen in bamboegoten onder het dak om het in kalebassen te leiden.

Doorgaans heeft men slechts voor enige dagen voedsel in huis. Zoete kasave kan slechts enige dagen in de grond nabij de woning bewaard worden. Andere aardvruchten, gebarbakotte vis, pijpen gedroogde kasavepulp worden in manden bewaard. Vleessaus, kokosolie en dierlijk vet bewaart men in flessen.

Alleen vruchten worden rauw gegeten. Alle ander voedsel wordt geroosterd, gebakken of gekookt. Koken is het werk der vrouwen. Alleen als de vrouw ziek is, of gedurende de menstruatie, kookt de man. Men kookt meestal in metalen potten; de vroeger gebruikte Karaïbische aardewerk-potten raken steeds meer in onbruik. Het eten voor het gehele gezin wordt in één pot bereid. Wanneer de spijsen klaar zijn krijgen allen hun portie op een apart bord. Men eet met een metalen lepel. Vroeger at men uit een kalebas (*ida*) met een kalebaslepel (*hâl-halho*). Alle aanwezigen eten gelijktijdig. Men kookt en eet op gezette tijden. 's Morgens om 4 à 5 uur nuttigt men een grote kom „thee” gemaakt van heet water met suikerrietsap en stijfsel van bittere kasave (*hálho*) met een stuk kasavebrood. 's Middags om 12 uur en 's avonds om 7 à 8 uur gebruikt men een warme maaltijd bestaande uit een soep van gekookt vlees of vis, zoete kasave en pepers met kasavebrood. Tegenwoordig wordt ook veel gekookte rijst gegeten. Volgens opgave van onze informanten kenden de Arawakken vroeger geen spijsverboden. Tegenwoordig houden sommige Arawakken zich aan een persoonlijke treef. Waarschijnlijk gebeurt dit onder Creoolse invloed. Zo vertelde een Arawak, geboren uit een Creoolse vader en een Arawakse moeder, maar helemaal in een Arawakse omgeving opgevoed, dat hij geen chinese tajers eet omdat dat de treef van zijn vader was.

Aardewerk

Het is bekend dat de Arawakse vrouwen vroeger potten bakten. In beschrijvingen van Suriname uit het midden van de vorige eeuw vindt men dan ook wel afbeeldingen van Arawaks aardewerk. Sedert lang doen de Arawakken dit echter niet meer. Het aardewerk dat men in de woningen van Mata aantreft: waterkruiken en potten, is gekocht van Karaïben.

Huiden, bast, touw en garens

Vroeger maakten de Arawakken van Mata geen gebruik van huiden. Tegenwoordig bereiden de jonge mannen wel vellen — vooral van herten — om ze in de stad te verkopen, waar er kawinadrums mee bespannen worden.

Boombast wordt voor allerlei doeleinden gebruikt. De vliedunne bast van een bepaalde boomsoort (*alhemélhi*) wordt gebruikt om er sigaretten van shagtabak mee te rollen. Van de bast van een andere boom (*alhálha*) maakt men draagbanden voor manden. Bepaalde bastsoorten leveren ingrediënten voor medicijnen. Vroeger maakte men ook korjalen van de bast van de lokusboom (*káonalhi éda*).

Touw en garen worden door de vrouwen vervaardigd. Hiervoor gebruiken zij verschillende grondstoffen zoals het blad van de morisipalm, singrasi en katoen. De vezels van morisiblad en singrasi worden door de vrouwen met de hand op de dij tot een draad gerold. De verkregen draad wordt dubbelgenomen en tot garen van plm. 1½ mm dikte getwijnd. Morisi en singrasi worden ook tot touw van grotere dikte verwerkt. Over het algemeen prefereert men singrasi touw en garens boven morisi omdat het eerste minder snel rot.

De Arawakken kennen een menigte knopen waarvan wij er slechts enkele konden noteren:

	1	<i>oa idâ no</i>	d.i. wij binden het
	2	<i>oa itóbolidâ no</i>	d.i. wij binden het, maar het kan weer los
	3	<i>oa tēmetâ no</i>	d.i. wij binden hem en hij kan opgenomen en weggedragen worden
	4	<i>oa kēlhelhoá no</i>	d.i. wij hebben hem al vastgelegd (b.v. de poten van een stuk wild)

Voor zover bekend maken de Arawakken geen cat's cradles.

Katoen wordt door de vrouwen tot garens gesponnen (spinnen = *orédén*) met een spintol, bestaande uit een dun stokje van plm. 40 cm lengte gemaakt van letterhout en een vliegwieltje gemaakt van twee met de holle kant tegen elkaar gedrukte cirkelvormige kalebasschaaltjes. De gesponnen draad wordt later dubbel genomen en met behulp van een grotere spintol tot garen van plm. 2 mm dikte getwijnd. De vrouwen maken van singrasi- of katoengaren hangmatten. Het duurt plm. drie maanden alvorens een vrouw voldoende garen heeft om een hangmat te maken. Zij werkt dan iedere dag plm. 5 uur. Wanneer zij voldoende garen heeft, d.w.z. een kluwen met een doorsnede van plm. 30 cm, kan zij de hangmat gaan maken. Twee palen worden verticaal in de grond geslagen met een onderlinge afstand van de gewenste lengte van de

hangmat. Het garen wordt nu om de palen gewonden, waarbij men zorgt dat elke winding precies boven de voorafgaande komt. Dit doet men tot een hoogte van plm. 80 cm, de breedte van de te maken hangmat. Vervolgens worden de draden in de breedte aaneen geknoopt met onderlinge afstanden van plm. 12 cm. Dit knopen gebeurt altijd met katoengaren, ook als het overige materiaal uit singrasi bestaat. Door de lusvormige uiteinden van de hangmat gaat tenslotte een dik touw om de hangmat vast te binden. Het knopen van een hangmat duurt ongeveer een week.

Vroeger knoopten de vrouwen schaamschortjes (*kioeio*) van kralen op een draadraampje. Dit wordt tegenwoordig niet meer gedaan. De vrouwen kopen stof in een winkel en naaien zelf met min of meer succes hun jurken. Zij naaien met in de winkel gekochte stalen naalden. De mannen dragen lange broeken en overhemden die gekocht worden.

Vlechtwerk

Vlechtwerk wordt uitsluitend door mannen gemaakt. Als materiaal hiervoor dient warembo (*tiriti*) dat geschild en gespleten wordt. Voor grof vlechtwerk gebruikt men ook wel kamina (*saribanâro*). De meest voorkomende voorwerpen die men vlecht zijn: pagara (vierkante dozen met schuifdeksel, van verschillende afmetingen, waarin men kleren en snuisterijen bewaart; om te voorkomen dat de inhoud vochtig wordt bekleedt men de binnenzijde van de pagara met een soort bladeren (*ô nabana*)); kurukuru, kleine ronde mandjes voor het bewaren van vruchten, knollen, vis etc.; matapi, de cilindervormige kassavepers; manari, vierkante zeven van verschillende afmetingen; makoki, draagmanden voor vrouwen en mutete, rechthoekige draagmanden voor mannen.

Pagara en matapi zijn vaak versierd met vlechtmotieven die afzonderlijke namen dragen. De tijd ontbrak om deze vaak ingewikkelde motieven te noteren.

Transport, reizen, afstanden en afmetingen

De gehuchten van Mata zijn zoals reeds is vermeld onderling verbonden door een netwerk van paden. Van Mata leiden ook paden naar landbouwgronden, krekken, jachtgebieden en andere plaatsen als Zanderij en de plantage Berlijn. Deze paden worden onderhouden door het incidenteel weggappen van hinderlijke takken.

Vrachten draagt men in de makoki (vrouwen) en mutete (mannen). Vrouwen dragen veldgewassen en brandhout. Door de makoki is een

band van boombast gevlochten die om het hoofd gaat. Mannen dragen de mutete met bastbanden om het hoofd en de schouders. Een volwas- sen man kan een vracht van plm. 100 kg gedurende een viertal uren achtereen torsen.

Zware bomen worden in het bos gehakt en gekwijd. Daarna worden ze over dwarsliggers uit het bos getrokken met behulp van touwen die men maakt van de djidji-liaan (*saribanâro*).

De dikte van hout geeft men aan met een maat ter grootte van de breedte van een hand van vier gestrekte vingers en een uitgespreide duim (*bâtiankótihi*), hetgeen ongeveer overeenkomt met 6 duim. Twee handen met de duimen naar elkaar toe (*bàkótihi*) gelden voor 12 duim of een voet. Lengten worden uitgedrukt in voeten of vamen. Als vaam geldt de breedte van een volwassen man met uitgespreide armen (*bàda-kábokótihi*). Een vaam komt overeen met 5 voet.

Maakt men tochten in ongebaande bossen dan let men voor het bepalen van de richting op bepaalde vaste punten: een heuvel, een zwamp of een rits. Ook let men wel op de stand van de zon. Om de weg terug te vinden merkt men zonodig bomen door een deel van de bast weg te kappen. Bij voorkeur reist men overdag. Volgens onze informanten maakt men bij de zeldzame nachtelijke tochten geen gebruik van de sterren om de richting te bepalen.

Grote afstanden worden niet in exacte maten uitgedrukt. Meestal beperkt men zich tot uitdrukkingen als: achter de tweede zwamp of voor de eerste rits. Een bijzonder grote afstand kan ook aangegeven worden met een aantal dagmarsen. Ontmoet men onderweg zwampen dan worden ze op de ondiepste plaatsen doorwaad. Kregen steekt men over door aan de oever een boom te kappen en over het water te laten vallen. Moet men onderweg een rivier over steken dan maakt men een vlot van aan elkaar gebonden bossen moko-moko. Men beweegt het vlot met een ruw gekapte roeipeddel. De meeste Arawakken zouden ook wel in staat zijn een rivier over te zwemmen, maar men is bevreesd voor pireng, een roofvis die ook mensen aanvalt. Met uitzondering van enige vrouwen kunnen alle Arawakken van Mata zwemmen. Men zwemt met een op crawl gelijkende slag. Grote tochten over kregen en rivieren maakt men met korjalen (*kóiaara*). Een korjaal wordt gemaakt uit de stam van een waneboom (*tetéloma*). Met een bijl wordt de ruwe vorm uitgehakt. De boot wordt uitgehold met een dissels en door branden. Bij de afwerking gebruikt men een gebogen krabijzer. Boten worden gemaakt in afmetingen van 20 tot 40 voet. Men kan een 20 voets korjaal in twee weken maken. Tegenwoordig worden geen

boten van lokusbast meer gemaakt. Korjalen worden voortbewogen door middel van peddels. Zij worden gesneden uit een bepaald soort hout (*ialholho*). De peddels die wij in Mata zagen hadden de vorm van de bosnegerpeddels.

Muziek, spel en dans

Volgens de bewoners van Mata kennen de Arawakken geen trom, zoals we die vinden bij de Karaïben. De mannen maken fluiten en bespelen ze ook. Deze bamboefluiten (*iankaboáli*) zijn plm. 60 cm lang en zijn voorzien van een mondgat en zes vingergaten. Vroeger kende men ook nog een grotere fluit (*balédâkoro*) eveneens van bamboe gemaakt en voorzien van een mondgat en drie vingergaten. De Arawakse vrouwen maken een soort rammelaar (*malhaká*) bestaande uit een kalebas of een mandje van vlechtwerk op een stokje gevuld met bepaalde zaden (*séoeiosi*). De piaiman, de indiaanse medicijnman, had vroeger zo'n rammelaar met witte steentjes (*káleko*) die hij haalde aan de bovenloop van de krekken. De vrouwen maken ook rinkelbanden bestaande uit zaden (*séoeio*) geregen aan een koordje van singrasi, welke om de enkels gebonden wordt bij dansfeesten. Bij feesten, zoals verjaardagen, wordt gedanst en door de mannen op de fluit gespeeld. Bij het dansen staan mannen en vrouwen in een rij tegenover elkaar. De rammelaar wordt door de vrouwen gehanteerd bij het feest dat gegeven wordt als een meisje na haar eerst menstruatie de woning verlaat. Traditionele liederen worden gezongen bij het slepen van blokhout, bij de dansfeesten en bij het wiegen van kinderen.

Bij feesten worden ook wel verhalen verteld. Volgens onze informanten lijken ze het meest op Creoolse ondروفentori, verhalen dus die een of andere levenswijsheid illustreren.

Kinderspelen bestaan deels uit de imitatie van het werk der volwassenen. Daarnaast bestaan er ook specifieke kinderspelen zoals vangspelen op het land en in het water en het maken van dierfiguren uit palmbladrepen.

Voor zover bekend komen bij de Arawakken geen oorspronkelijke kansspelen voor. Mannen houden wel van schietwedstrijden met pijl en boog. Dit zijn behendigheidsspelen waarbij degenen die de meeste vogeltjes schiet de eer geniet de beste schutter te zijn.

Politieke organisatie

De Arawakken in Suriname vormen geen politiek-sociale eenheid zoals b.v. de stam der Saramaccaner Bosnegers. Er bestaat geen oor-

spronkelijke Arawakse gezagdrager, wiens gezag door alle in Suriname woonachtige Arawakken erkend wordt. De eenheid der Arawakken in Suriname berust op eenheid van taal en andere cultuurelementen. Elk dorp is zelfstandig en heeft een kapitein die slechts rekenschap is verschuldigd aan het gouvernement. Waarschijnlijk kenden de Arawakken vanouds het instituut van dorpshef (*oafódi*), tegenwoordig kapitein genoemd. De kapitein wordt voor het leven door de dorpsbewoners gekozen, op een vergadering waarvoor alle volwassen mannen in het vergaderhuis bijeen komen. Door verschillende groepen kunnen kandidaten naar voren geschoven worden. Hij, die de meeste stemmen op zich weet te verenigen is gekozen. Binnen het dorp heeft de kapitein weinig eigenlijke macht. Hij is *primus inter pares* en zijn positie is grotendeels afhankelijk van zijn persoonlijkheid en de tact die hij in de omgang met zijn dorpsgenoten weet te gebruiken. Bij conflicten tussen dorpsgenoten onderling treedt de kapitein op als bemiddelaar. Wanneer er zich Arawakken van andere dorpen of Karaïben in het dorp willen vestigen roept de kapitein een vergadering van alle volwassen mannen bijeen die hem kan machtigen de gevraagde toestemming te verlenen. De kapitein van Mata wordt bijgestaan door twee basja die op dezelfde wijze als de kapitein gekozen worden. De kapitein delegeert aan de basja het toezicht op bepaalde werkzaamheden die door de dorpsgenoten in het algemeen belang verricht moeten worden, zoals in Mata het schoonhouden van de erven, het opschonen van de Troelikkreek die de verbinding vormt met de Saramaccarivier. Hierbij komen nog de taken die door de kapitein in overleg met het gouvernement zijn ingesteld zoals het toezicht op het houtkappen in de door het gouvernement verleende houtconcessies en het bijhouden van de burgerlijke stand.

Het contact tussen de Arawakken en het gouvernement is in de laatste deceniën steeds intensiever geworden. De in het distrikt Suriname woonachtige Arawakken zijn op enkele uitzonderingen na gedurende de laatste jaren ingeschreven in het register van de burgerlijke stand. Zij zijn in het bezit van familieboekjes. Als alle andere benedenlandse Indianen vallen zij onder de Surinaamse rechtsbedeling. Vergrijpen die door de Arawakken tegen het Surinaamse recht bedreven worden moeten door de kapitein aan het gouvernement gemeld worden. De kapitein is echter geen ambtenaar in de eigenlijke zin van het woord, evenmin als de basja. Zij verrichten bepaalde diensten voor het gouvernement en ontvangen daarvoor een geringe remuneratie. Wanneer er tegenwoordig kapiteins of basja gekozen worden is de

distriktscommissaris tegenwoordig. Zijn er zijns inziens geen bezwaren tegen de gekozen figuur dan draagt hij de gekozenen voor bij de gouverneur die de functionaris officieel benoemt. Eigenlijk is deze „benoeming” een officiële erkenning. De kapitein ontvangt vanwege het gouvernement een toelage van f 240,— 's jaars benevens vrij uniform, pet en schoeisel. De basja ontvangen een toelage van f 100,— 's jaars. Er is een regeling in de maak om hun voortaan ook een pet, embleem en een waardigheidsstok te verstrekken.

Het toezicht op de Indiaanse bevolking van Suriname berust bij het departement van binnenlandse zaken.

Twee der Arawakken-dorpen, Kasipora en Powaka hebben de status van dorpsgemeente en aan het hoofd staat dan ook eigenlijk een dorps-hoofd. In de Indonesische dorpsgemeenten ontvangt het dorps-hoofd een bepaald percentage van de gelden die als grondhuur geïnd worden. Aangezien er in de dorpen Kasipora en Powaka geen grond verhuurd wordt, zouden de hoofden daar geen inkomen genieten. Het departement van binnenlandse zaken heeft daarom goedgevonden de dorps-hoofden van Kasipora en Powaka te beschouwen als Indianenkapiteins en hun de gebruikelijke vergoeding uit te keren.

II. SOCIALE ORGANISATIE

In historische tijd waren de Arawakken van Suriname ingedeeld in een aantal matrilineale verwantengroepen, elk met een eigen naam. In Mata noteerden wij de volgende namen:

1. Orásino	6. Ebesílonio	11. Kolhobânano
2. Karoafónano	7. Besoânano	12. Madajalino
3. Jobitánano	8. Kabelhégénano	13. Makusiono
4. Sabáiono	9. Aramakéino	
5. Siwénano	10. Oatamalhéono	

Door geboorte maakt het kind deel uit van de verwantengroep van de moeder waarvan het ook de „familienaam” krijgt. Voor zover nagegaan kon worden in Mata functioneerde de matrilineale groep slechts ten aanzien van de keus van een huwelijkspartner. De matrilineale verwantengroep was exogaam.

Tegenwoordig, nu bijna alle Arawakken-paren van Mata voor de R.K. kerk gehuwd zijn en plm. 50 % tevens een burgerlijk huwelijk hebben gesloten, is t.a.v. de matrilineale groepering verwarring ontstaan. In

de R.K. doopregisters worden kinderen wier ouders alleen een kerkelijk huwelijk hebben gesloten, ingeschreven onder de naam van de moeder, hetgeen overeenkomt met de oorspronkelijke situatie. Gedurende de laatste jaren wordt er van de zijde van het gouvernement bij de Indianen op aangedrongen tevens een burgerlijk huwelijk te sluiten. Dit heeft tot massale huwelijkssluitingen geleid. Zo werden er in Kasipora enige jaren geleden op één dag plm. 40 Arawakken-paren in de burgerlijke echt verbonden. Ook in andere Indianen-dorpen vonden dergelijke massale huwelijkssluitingen plaats. Bij de voltrekking van het burgerlijk huwelijk worden de kinderen geëcht en ingeschreven onder de naam van de vader. De Arawakken zelf weten nu niet meer waar ze aan toe zijn. Zo verklaart iemand als Rudolf Besoâne, basja van Mata, voortgesproten uit het burgerlijk huwelijk van een Besoâne-man en een Karoafódu-vrouw: „Ik ben een Besoâne, maar ik stam eigenlijk uit het geslacht Karoafónano”.

Tegenwoordig houden de Arawakken van Mata geen rekening met de matrilineale verwantengroep als exogame eenheid, maar gelden huwelijksbeletselen voor verwanten die elkaar bilateraal nader bestaan dan derde graads cousins. Dus personen die gemeenschappelijke grootouders of overgrootouders hebben, mogen niet met elkaar trouwen.

In Mata is ons niets gebleken van het vroegere bestaan van bepaalde voorkeurshuwelijken.

In Mata heeft elk gezin, bestaande uit man, vrouw en hun ongehuwde kinderen een eigen woning. De kernfamilie is dus duidelijk een eenheid in de sociale organisatie van de Arawakse samenleving. Zij is tevens een economische eenheid. De man legt akkers aan voor zijn gezin; de vrouw verbouwt gewassen op deze akkers, waarvan de opbrengst uitsluitend haar gezin ten goede komt. Bepaalde uitlatingen zouden er op kunnen wijzen dat de Arawakken vóór hun kerstening bekend waren met het instituut van sororale polygyny, waarbij elke vrouw haar eigen woning bezat. De omvang van dit verschijnsel zal beperkt geweest zijn, omdat de man voor elk van zijn gezinnen gronden moest aanleggen en bepaalde gebruiksvoorwerpen moest vervaardigen. Tegenwoordig komt dit instituut voor zover ons bekend niet meer voor. Volgens oudere informanten zou vroeger ook leviraat en sororaat bekend geweest zijn, maar ook hiervan werden geen tegenwoordige voorbeelden aangetroffen.

Ongehuwde volwassen kinderen blijven als regel deel uitmaken van het ouderlijk gezin. Het kan echter gebeuren dat een ongehuwde man in de nabijheid van de ouderlijke woning, dan wel ergens anders, een

eigen woning bouwt en een vrijgezellenbestaan gaat leiden. Bij ongehuwde vrouwen komt dit nooit voor. Zij blijven inwonen bij hun ouders, of wanneer deze overleden zijn, bij familieleden.

Evenals vroeger is het huwelijk van de tegenwoordige Arawakken van Mata matrilokaal. Het jonge paar betreft een woning in de onmiddellijke nabijheid van die van de ouders van de vrouw. Dit leidt tot het ontstaan van een verwantengroepering, die zich ook duidelijk ruimtelijk aftekent, de matrilocal extended family. Mata bestaat dan ook uit een conglomeraat van gehuchtjes, elk bestaande uit een ruim erf met een aantal huizen, bewoond door een man en een vrouw, hun ongehuwde kinderen, hun gehuwde dochters met echtgenoten en hun kleinkinderen. Theoretisch zou het systeem van het matrilokaal huwelijk grotere ruimtelijke verwantengroepen kunnen doen ontstaan, maar bij overlijden van de moeder valt het gehucht uiteen en sticht elk van de gehuwde dochters een eigen gehucht.

Tussen ego en een reeks van personen bestaan verwantschapsrelaties waarvoor een bepaalde verwantschapsterminologie bestaat. In onderstaande lijst vindt men de referentietermen, die, tenzij anders aangegeven, voorzien zijn van het pronominaal prefix eerste persoon enkelvoud *da*.

1. Va	—	2. Zo	=	1. <i>dáthi</i>	—	2. <i>dáithi</i>
3. Va	—	4. Do	=	3. <i>dáthi</i>	—	4. <i>dáto</i>
5. Mo	—	6. Zo	=	5. <i>dâio</i>	—	6. <i>dáithi</i>
7. Mo	—	8. Do	=	7. <i>dâio</i>	—	8. <i>dáto</i>
9. JBr	—	10. OBr	=	9. <i>daokithi</i>	—	10. <i>dabokithi</i> (<i>iôio, bêbe</i>)
11. JBr	—	12. OZu	=	11. <i>dathilikithi</i>	—	12. <i>iôio, bêbe</i>
13. OBr	—	14. JZu	=	13. <i>iôio, bêbe</i>	—	14. <i>daiorodâto</i>
15. JZu	—	16. OZu	=	15. <i>dáokito</i>	—	16. <i>datelâto</i> (<i>iôio, bêbe</i>)
17. Ma	—	18. Vr	=	17. <i>deréthi</i>	—	18. <i>derêto</i>
19. VaBr	—	20. BrZo	=	19. <i>dáthi</i>	—	20. <i>dáithi</i>
21. VaBr	—	22. BrDo	=	21. <i>dáthi</i>	—	22. <i>dáto</i>
23. VaZu	—	24. BrZo	=	23. <i>dâio</i>	—	24. <i>dáithi</i>
25. VaZu	—	26. BrDo	=	25. <i>dâio</i>	—	26. <i>dáto</i>
27. MoBr	—	28. ZuZo	=	27. <i>dînthi</i>	—	28. <i>da(w)ônthi</i>
29. MoBr	—	30. ZuDo	=	29. <i>dînthi</i>	—	30. <i>da(w)ônto</i>
31. MoZu	—	32. ZuZo	=	31. <i>daiaboáto</i>	—	32. <i>dáithi</i>
33. MoZu	—	34. ZuDo	=	33. <i>daiaboáto</i>	—	34. <i>dasáboato</i>

35. VaVa	—	36. ZoZo	=	35. <i>dadokóthi</i>	—	36. <i>dalekênthi</i>
37. VaVa	—	38. ZoDo	=	37. <i>dadokóthi</i>	—	38. <i>dalekênto</i>
39. VaMo	—	40. ZoZo	=	39. <i>dakêthê</i>	—	40. <i>dalekênthi</i>
41. VaMo	—	42. ZoDo	=	41. <i>dakêthê</i>	—	42. <i>dalekênto</i>
43. MoVa	—	44. DoZo	=	43. <i>dadokóthi</i>	—	44. <i>dalekênthi</i>
45. MoVa	—	46. DoDo	=	45. <i>dadokóthi</i>	—	46. <i>dalekênto</i>
47. MoMo	—	48. DoZo	=	47. <i>dakêthê</i>	—	48. <i>dalekênthi</i>
49. MoMo	—	50. DoDo	=	49. <i>dakêthê</i>	—	50. <i>dalekênto</i>
51. VaBrZo(J)	—	52. VaBrZo(O)	=	51. <i>daokithi</i>	—	52. <i>dabokithi</i> (<i>iôio, bêbe</i>)
53. VaBrDo(O)	—	54. VaBrZo(J)	=	53. <i>iôio, bêbe</i>	—	54. <i>dathilikithi</i>
55. VaBrDo(J)	—	56. VaBrZo(O)	=	55. <i>daiorodâto</i>	—	56. <i>iôio, bêbe</i>
57. VaBrDo(O)	—	58. VaBrDo(J)	=	57. <i>datelâto</i> (<i>iôio, bêbe</i>)	—	58. <i>dâokito</i>
59. VaZuZo(O)	—	60. MoBrZo	=	59. <i>dabokithi</i> (<i>iôio, bêbe</i>)	—	60. <i>daokithi</i>
61. VaZuDo(O)	—	62. MoBrZo(J)	=	61. <i>iôio, bêbe</i>	—	62. <i>dathilikithi</i>
63. VaZuDo(J)	—	64. MoBrZo(O)	=	63. <i>daiorodâto</i>	—	64. <i>iôio, bêbe</i>
65. VaZuZo(J)	—	66. MoBrDo(O)	=	65. <i>dathilikithi</i>	—	66. <i>iôio, bêbe</i>
67. VaZuZo(O)	—	68. MoBrDo(J)	=	67. <i>iôio, bêbe</i>	—	68. <i>daiorodâto</i>
69. MoZuZo(J)	—	70. MoZuZo(O)	=	69. <i>daokithi</i>	—	70. <i>dabokithi</i> (<i>iôio, bêbe</i>)
71. MoZuDo(J)	—	72. MoZuZo(O)	=	71. <i>daiorodâto</i>	—	72. <i>iôio, bêbe</i>
73. MoZuDo(O)	—	74. MoZuZo(J)	=	73. <i>iôio, bêbe</i>	—	74. <i>dathilikithi</i>
75. MoZuDo(O)	—	76. MoZuDo(J)	=	75. <i>datelâto</i> (<i>iôio, bêbe</i>)	—	76. <i>dâokito</i>
77. VrVa	—	78. DoMa	=	77. <i>damadokorêthi</i>	—	78. <i>daoritêthi</i>
79. VrMo	—	80. DoMa	=	79. <i>dameketé</i>	—	80. <i>dathithi</i>
81. MaVa	—	82. ZoVr	=	81. <i>damadokorêthi</i>	—	82. <i>dátio</i>
83. MaMo	—	84. ZoVr	=	83. <i>dakere</i>	—	84. <i>dátio</i>
85. DoMaVa	—	86. ZoVrVa	=	85. <i>daséro</i>	—	86. <i>daséro</i>
87. DoMaMo	—	88. ZoVrVa	=	87. <i>daséro</i>	—	88. <i>daséro</i>
89. DoMaVa	—	90. ZoVrMo	=	89. <i>daséro</i>	—	90. <i>daséro</i>
91. DoMaMo	—	92. ZoVrMo	=	91. <i>daséro</i>	—	92. <i>daséro</i>
93. VrBr	—	94. ZuMa	=	93. <i>daoribithi</i>	—	94. <i>daoribithi</i>
95. VrZu	—	96. ZuMa	=	95. <i>daoribiato</i>	—	96. <i>daoribithi</i>
97. MaBr	—	98. BrVr	=	97. <i>daoribithi</i>	—	98. <i>daoribiato</i>
99. MaZu	—	100. BrVr	=	99. <i>daoribiato</i>	—	100. <i>daoribiato</i>
101. VaBrVr	—	102. MaBrZo	=	101. <i>dathirêto</i>	—	102. <i>dáithi</i>
103. VaBrVr	—	104. MaBrDo	=	103. <i>dathirêto</i>	—	104. <i>dáto</i>

105. VaZuMa	— 106. VrBrZo	= 105. <i>datéboathi</i>	— 106. <i>dáithi</i>
107. VaZuMa	— 108. VrBrDo	= 107. <i>datéboathi</i>	— 108. <i>dáto</i>
109. MoBrVr	— 110. MaZuZo	= 109. <i>dinthirêto</i>	— 110. <i>dáithi</i>
111. MoBrVr	— 112. MaZuDo	= 111. <i>dinthirêto</i>	— 112. <i>dáto</i>
113. MoZuMa	— 114. VrZuZo	= 113. <i>datéboathi</i>	— 114. <i>sáthi</i>
115. MoZuMa	— 116. VrZuDo	= 115. <i>datéboathi</i>	— 116. <i>sáto</i>
117. VrBrVr	— 118. MaZuMa	= 117. (naam)	— 118. (naam)
119. VrZuMa	— 120. VrZuMa	= 119. <i>daoritaboáthi</i>	— 120. <i>daoritoboáthi</i>
121. MaBrVr	— 122. MaBrVr	= 121. <i>daoritaboáto</i>	— 122. <i>daoritaboáto</i>

Voor verschillende van deze termen bestaan alternatieve termen:

1, 3, 19 en 21 ook *pâpa* (waarschijnlijk modern) en *âoa* (volgens de Arawakken van Mata archaïsch en obsoleet). In verband met de term *âoa* wijzen wij er op dat de Moratos-Karaïben een term *awo* kennen voor MoBr, VaZuMa gezegd door mannen en vrouwen, VaZuZo en MoBrZo gezegd door vrouwen, VrVa en MaVa.

5, 7, 23 en 25 ook *tête*. De Moratos-Karaïben kennen de term *tata* voor Mo, MoZu, VaBrVr en MoBrVr gezegd door mannen en vrouwen.

2, 4, 6, 8, 20, 22, 24, 26, 32, 102, 104, 106, 108, 110, 112, ook *dása* van *da-esa* = kind.

35, 37, 43, 45, ook *dokôko*.

9, 10, 69, 70, 119, 120, ook *sué*. Volgens de Arawakken van Mata is *sué* een eerbiedsterm en komt het in betekenis overeen met Surinaams *speri* (= leeftijdsgenoot).

Een nadere beschouwing van deze verwantschapsterminologie volgens het systeem van Murdock leidt tot de volgende conclusies:

Ego's eigen generatie

In de siblingterminologie (11 t/m 16) zien wij dat het principe van de relatieve ouderdom een belangrijke rol speelt. Een man gebruikt specifieke termen om een oudere, dan wel een jongere broer aan te duiden. Het zelfde geldt voor zusters onderling. In de relatie broer-zuster maakt men slechts gebruik van specifieke termen om de jongere aan te duiden. De oudere sibling van het andere geslacht wordt aangeduid met de term *iôio* of *bêbe*, die ook gebruikt kan worden voor OBr gezegd door JBr en voor OZu gezegd door JZu. Wellicht kunnen de termen *iôio* en *bêbe* met de Moratos-Karaïbse termen *jâja* (OBr gezegd door JBr en JZu) en *warwa* (OBr en OZu gezegd door JZu) in ver-

band gebracht worden. Als referentieterm tussen broers onderling (9—10), ongeacht de relatieve ouderdom wordt bovendien gebruikt de term *sué*, een term die een zeker respect uitdrukt en die door de Arawakken wel vertaald wordt met het Surinaams *speri*. De reciproke term *sué* wordt ook gebruikt in relaties MoZuZo - MoZuZo (69—70) en VrZuMa - VrZuMa (119—120). Dit is niet verwonderlijk wanneer we bedenken dat de mannen die elkaar met *sué* aanduiden van dezelfde generatie zijn en gewoonlijk bijeenwonen in één gehucht.

De cousinterterminologie (51 t/m 76) komt geheel overeen met de siblingterminologie. Wij vinden dus het Hawaïaan type van cousinterterminologie, hetgeen weinig strookt met het voorkomen van unilineale verwantengroepen en unilokaal huwelijk.

Eerste opgaande generatie

In de eerste opgaande generatie telt ego 5 soorten vrouwelijke verwanten: Mo, MoZu, VaZu, MoBrVr, VaBrVr. Wanneer we Mo combineren met hetzij bloedverwanten, hetzij aanverwanten van deze serie krijgen we twee groepen:

1. Mo, MoZu, VaZu;
2. Mo, MoBrVr, VaBrVr.

In beide groepen doen zich 5 terminologische groeperingsmogelijkheden voor, zoals in groep 1:

- a. $Mo \neq MoZu \neq VaZu$ (bifurcate collateral, associatie met systemen die niet-sororale polygyny kennen);
- b. $Mo \neq MoZu = VaZu$ (lineal, associatie met systemen die neolokaal huwelijk kennen);
- c. $Mo = MoZu \neq VaZu$ (bifurcate merging, associatie met systemen die sororale polygyny, exogame unilineale verwantengroepen, unilokaal huwelijk, leviraat en sororaat kennen);
- d. $Mo = MoZu = VaZu$ (generation, associatie met systemen die bilaterale verwantengroepen, en bilokaal huwelijk kennen);
- e. $Mo = VaZu \neq MoZu$ (vijfde mogelijkheid die practisch in geen enkel verwantschapssysteem ter wereld voorkomt).

De laatste mogelijkheid doet zich ten aanzien van groep 1 voor, want wij vinden de term *dâio* zowel voor Mo als VaZu, terwijl MoZu met een andere term, *daïaboôto*, aangeduid wordt. Dit is verwonderlijk waar ego MoZu wel in zijn onmiddellijke omgeving ontmoet en zij bij allerlei

gelegenheden als de plaatsvervangster van Mo optreedt, terwijl VaZu in een ander gehucht woont. In groep 2 vinden wij $Mo \neq MoBrVr \neq VaBrVr$ (bifurcate collateral).

In dezelfde generatie telt ego 5 soorten mannelijke verwanten; n.l. Va, VaBr, MoBr, VaZuMa, MoZuMa, of in twee groepen:

3. Va, VaBr, MoBr;
4. Va, VaZuMa, MoZuMa.

In groep 3 vinden we $Va = VaBr \neq MoBr$ (bifurcate merging) en in groep 4 $Va \neq VaZuMa = MoZuMa$ (lineal).

Eerste neergaande generatie

In deze generatie komen de volgende groepen voor:

5. Do, BrDo, ZuDo;
6. Do, VrZuDo, VrBrDo;
7. Zo, BrZo, ZuZo;
8. Zo, VrZuZo, VrBrZo.

Voor groep 5 vinden we $Do = BrDo \neq ZuDo$ (bifurcate merging) zowel gezegd door de man als door de vrouw, met dit verschil dat MoBr zijn ZuZo aanduidt met *da(w)ônto* en MoZu haar ZuDo met *dasáboato*. Groep 6 levert op: $Do = VrBrDo \neq VrZuDo$ (vijfde theoretische mogelijkheid). Bij groep 7 zien we $Zo = BrZo \neq ZuZo$ (bifurcate merging) gezegd door een man en $Zo = BrZo = ZuZo$ (generation) gezegd door een vrouw. Voor groep 8 vinden we $Zo = VrBrZo \neq VrZuMa$ (vijfde mogelijkheid).

Tweede opgaande en tweede neergaande generatie

Hier wordt door de grootouders geen terminologisch verschil gemaakt tussen kleinkinderen uit dochters en kleinkinderen uit zoons, noch door de kleinkinderen tussen grootouders van moederszijde en grootouders van vaderszijde.

Schoonouders, schoonkinderen, zwagers en schoonzusters

Bij de terminologie tussen schoonouders en schoonkinderen (77 t/m 84) valt op dat VrMa en VrMo verschillende termen gebruiken om hun DoMa aan te duiden. Dit kan in verband staan met het vroeger be-

staande omgangstabe tussen VrMo en DoMa. Ook tegenwoordig bestaat tussen deze twee personen nog een formele gereserveerde verhouding. De terminologie voor zwagers en schoonzusters (93 t/m 100) vertoont geen bijzonderheden.

Bij de aangehuwde zwagers en schoonzusters (117 t/m 122) vinden we geen referentietermen voor de relatie VrBrVr-MaZuMa. Men duidt elkaar slechts met de naam aan.

In het algemeen kan men zeggen dat de Arawakse verwantschapsterminologie zoals ze werd genoteerd te Mata weinig strookt met een verwantschapssysteem dat matrilineale verwantengroepen en matrilokaal huwelijk kent. De verwantschapsterminologie past het best bij het Nankanse type van sociale organisatie (matrilineale of dubbelunilineale verwantengroepering, Eskimo of Hawaïan cousinterminologie). Dit type vindt men volgens Murdock bij volken die een overgang doormaken van een bilaterale structuur naar een matrilineaal type. Bij de Arawakken zou men dan kunnen denken aan een oorspronkelijk bilateraal systeem met een bilokaal huwelijk dat door overgang op matrilokaal huwelijk en beïnvloeding door een volledig ontwikkeld matrilineaal systeem (b.v. van de Karaïben) matrilineale aspecten zou zijn gaan vertonen. Hiermee in strijd zijn echter de reeds vroeg in de geschiedenis van de Arawakken genoteerde duidelijke benaamde exogame matrilineale verwantengroeperingen en het lijkt weinig waarschijnlijk dat dan de bijpassende terminologie zo merkwaardig achtergebleven is. Los van het Nankanse type zou men denken aan een oorspronkelijk matrilineaal systeem dat door moderne westerse beïnvloeding bilaterale aspecten is gaan vertonen. Ook deze verklaring is weinig aannemelijk wanneer we bedenken dat de verwantschapsterminologie van de Moratots-Karaïben nog zo duidelijk een matrilineaal verwantschapssysteem weerspiegelt, terwijl de Karaïben in dezelfde mate als de Arawakken de westerse beïnvloeding ondergingen.

Wij komen dus weinig verder dan het aantonen van een incongruentie tussen verwantschapssysteem en verwantschapsterminologie bij de Arawakken van Mata, in de hoop dat verder onderzoek hier opheldering kan brengen.

Tot slot een opmerking over de linguïstische interpretatie van de verwantschapstermen. Hoewel het verleidelijk was een linguïstische interpretatie van de verschillende termen te wagen zagen wij er van af omdat er nog geen duidelijk inzicht bestaat in de morfofonematische structuur van het Arawaks.

III. DE TAAL

Spelling

Het taalkundig onderzoek was voornamelijk gericht op het ontwerpen van een voorlopige spelling voor de weergave der Arawakse termen in dit rapport. In de bestaande literatuur gebruikt men tekens die in de taal der schrijvers een verwante klank aanduiden, zonder dat men echter aandacht besteedt aan het eigen klanksysteem van deze taal. Hierdoor wordt dezelfde klank weergegeven met de tekens *e*, *o*, *u* en *ü*, en duidelijk distinctieve klanken zoals de geaspireerde en ongeaspireerde explosieven worden niet onderscheiden.

Het is niet mogelijk een fonematische analyse uit te voeren zonder het gehele taalsysteem te bestuderen. De beschikbare tijd was hiertoe ten enen male onvoldoende. Wij kunnen dus alleen een voorlopige spelling suggereren en daarnaast de voornaamste problemen signaleren die niet konden worden opgelost.

De volgende vocalen werden genoteerd:

- a /a/ in /da-/ 'ik', /oa-/ 'wij', /tíma-ha/ 'baard', etc.
- ε /ε/ in /semε-no/ = /semê-no/ 'het is lekker', /da-kéthé/ 'mijn vruchtboom' ≠ /da-kéthé/ 'mijn grootmoeder'.
N.B. De klank ε werd slechts in deze twee woorden aangetroffen.
- E /e/ in /da-lhéroko/ = /da-lhéroko/ 'mijn mond', etc.
- ī /ē/ in /ēthē-hē/ 'bloed', etc.
N.B. Onderscheiding tussen /ε/, /e/ en /ē/ levert problemen op. In vele voorbeelden lijken /e/ en /ē/ verwisselbaar. In één voorbeeld zijn /ε/ en /e/ verwisselbaar, in een tweede voorbeeld staat /ε/ in oppositie tot /ē/. In dit geval verdient het dus aanbeveling de drie klanken voorlopig te blijven onderscheiden, tot het probleem is opgelost.
- i /i/ in /híaro/ 'vrouw', /siri-hi/ 'neus', etc.
- y /i/ in /oa-kóíara/ 'onze boot', /da-ié/ 'mijn luis', /da-ióle/ 'mijn keel', etc.
- o /o/ in /da-kóthi/ 'mijn voet', /da-khábo/ 'mijn hand' etc.
- u /o/ in /da-kóthi/ 'mijn voet', /da-hadofosí/ 'mijn zweet', etc.
- w /o/ in /oa-/ 'wij', /oerebé/ 'warm', /oadili/ 'man', etc.
N.B. De klanken o en u zijn verwisselbaar. De klanken y en w komen alleen voor andere vocalen voor en kunnen daarom geïdentificeerd worden met /i/ en /o/. Het pro-

bleem der diftongen is hiermee nog niet opgelost. Wij kunnen hier slechts een werkhypothese opperen, namelijk dat er alleen stijgende diftongen zijn (diftong gedefinieerd als een vocaalcombinatie die in de syllabeformule CV de plaats van één vocaal inneemt).

Zie in de voorbeelden /oa/, /oe/, /ia/, /ie/, /io/ en wellicht ook /ea/ in het voorbeeld /hemeleá-ka-n/ 'het is nieuw'. Wat zich voordoet als dalende diftong dient volgens deze werkhypothese geïnterpreteerd te worden als een combinatie van twee afzonderlijke vocalen over twee syllaben. Dit is in overeenstemming met de vocaalcombinatie op de morfeemgrens: /dá-iri/ 'mijn naam' is ontstaan uit /da-/ 'mijn' en /iri/ 'naam'.

Samenstelling van drie vocalen dient geïnterpreteerd te worden als samenstelling van vocaal en stijgende diftong over twee syllaben: /oa-kóiara/ 'mijn boot', waarin /ia/ één syllabe vormt. Nadere kennis van het accentstelsel kan hier een betere oplossing geven.

/˘/ boven de vocaal geeft de open vocaal aan, tegenover /zero/ de gesloten vocaal gevolgd door glottal stop. De open vocaal heeft een langere duur en geen glottal stop. Zie /da-ié/ 'mijn huis' vs. /da-iê/ 'mijn tong' (het teken /˘/ is een combinatie van het accentteken /˘/ en het hier besproken teken /˘/ om de lange vocaal aan te geven), /da-kóna/ 'mijn lichaam' vs. /da-kôna/ 'mijn duim'.

/˘/ boven de vocaal geeft het accent aan, tegenover /zero/ de afwezigheid van accent.

N.B. Er bestaan wellicht vaste accentregels. In vele gevallen ligt het accent op de voorlaatste syllabe: /da-ni/kâ-no/ = /da-ní-ka-n/ = /da-ní-no/ 'ik heb het gedaan'. Maar zie daartegenover /híaro/ 'vrouw' en /sírí-hi/ 'neus'. Tevens ziet men in de gegeven voorbeelden dat er een wisseling van open en gesloten vocalen voorkomt, die helaas niet verder onderzocht kon worden. Open vocalen behoeven niet geaccentueerd te zijn: /òlhiká/ 'nacht'.

De volgende consonanten werden genoteerd:

p /p/ in /pâpa/ 'vader', /pêro/ 'hond', /pôroka/ 'varken', /polâta/ 'geld', /pamó/ 'zout', /pakólhi/ 'houtsoort', /ípana/ 'houtsoort', /pelhátëna/ 'kookbanaan'.

N.B. Men veronderstelt dat /p/ in verwante talen is overgegaan tot bilabiale $\emptyset$. Wij hebben daarom speciaal gezocht naar woorden met /p/ en vonden er acht, waaronder enkele ontleningen. Opvallend was echter dat geen geaspireerde /ph/ werd gevonden, terwijl alle explosieven een geaspireerde variant naast een ongeaspireerde hebben. Het is mogelijk dat de geaspireerde /ph/ is overgegaan in bilabiale $\emptyset$. Bij één informant werd deze klank echter labiodentaal uitgesproken.

- $\emptyset$ /f/ in /firothó/ 'groot', /-fa/ 'futuraal aspect', etc.
 b /b/ in /be-/ 'jij', /da-khábo/ 'mijn hand', etc.
 t /t/ in /tíma-ha/ 'baard', /-baléta-/ 'zitten', etc.
 th /th/ in /thē-/ 'zij, het', /firothó/ 'groot', etc.
 tj /th/ in /dáithi/ 'zoon', /bithi/ 'vier', etc.
 ts /th/ in dezelfde woorden bij andere informant.

N.B. tj en ts zijn geconditioneerde varianten van /th/ voor /i/.

- d /d/ in /da-/ 'ik', /hadofosí-ka-da/ 'ik zweet', etc.
 k /k/ in /kakethi/ 'persoon', 'mens', /da-kosí/ 'mijn oog', etc.
 kh /kh/ in /da-khábo/ 'mijn hand', /kharemé/ 'zwart', /khádi/, 'klei', etc.

N.B. Er werden niet veel woorden met /kh/ aangetroffen, omdat wij pas tijdens de laatste zitting het onderscheid tussen /k/ en /kh/ ontdekten. Wij verwachten ook notitiefouten op dit punt in het vroeger opgetekende materiaal.

- h /h/ in /báhe/ 'huis', /hamá/ 'wat?', etc.
 s /s/ in /sâno/ 'goed', /sólhama/ 'rivier', etc.
 sj /s/ in /síba/ 'steen', /siri-hi/ 'neus', etc.

N.B. sj is een geconditioneerde variant van /s/ voor /i/. Zie ook bij tj en ts.

- l /l/ in /kolhêli/ 'rook', /hemeleá-ka-n/ 'het is nieuw', /bálala/ 'rond', etc.

- r /r/ in /fíroto híaro/ 'grote vrouw', /siri-hi/ 'neus', etc.
 l= /lh/ in /halhithi/ 'papegaaisoort', /kilhodólhi/ 'weefklos', etc.
 m /m/ in /tíma-ha/ 'baard', /mimilí/ 'koud', etc.
 n /n/ in /da-bóna/ 'bot', /na-/ 'zij', 'hun', etc.

- Ũ /VnC/ in /da-ní-ka-n/ 'ik heb het gedaan', /bian/ 'twee', etc.

N.B. V staat voor vocaal, C voor consonant en wordeinde.

Diagnostic 100-item list

Wij hebben ten behoeve van de spelling een groot aantal woorden en constructies verzameld, waaronder de woorden van de diagnostic 100-item list van Swadesh. De lijst wordt in het Engels gepubliceerd ten behoeve van andere onderzoekers. Wij kennen de morfologische structuur van Arawaks echter niet, en waar wij een nadere morfologische analyse mogelijk achten, vermelden wij deze als mogelijkheid tussen haken.

1. I	da-/dei	23. tree	áda
2. thou	bə-/bei	24. seed	thə-sí (misschien -sí)
3. we	oa-/oi/oei	25. leaf	-bəna
4. this	tóho (misschien : tó-ho)	26. root	thé-kəra (mis- schien : -ékəra)
5. that	tóho (misschien : tó-ho)	27. bark	thé-da (misschien : -éda = 28) / ada- dá (misschien : áda = 23 plus éda = 28)
6. who	halikán (misschien : hali-ká-n)	28. skin	éda (misschien : éda)
7. what	hamá	29. flesh	-síroko
8. not	-ko/ma-	30. blood	-əthé-
9. all	hálhà-no/ thóma-koa	31. bone	-bóna
10. many	iohón	32. grease	íkíhi (misschien : íkí-)
11. one	abâro	33. egg	kalhina-sa (= kalhina 'fowl' plus -sa 'child')
12. two	bián	34. horn	thó-koa (mis- schien : -ókoa)
13. big	firothó (misschien : firo-)	35. tail	thítoko
14. long	oadithó (misschien : oadi-)	36. feather	-bálha
15. small	siokokáno (mis- schien : sioko-)	37. hair	-bálha
16. woman	híaro	38. head	-sí
17. man	oadili	39. ear	-díke
18. person	kakəthi	40. eye	-kósi
19. fish	himé	41. nose	-síri
20. bird	kódibio	42. mouth	-lhéroko
21. dog	péro/k-ari-ró (met morfeem ari = 43)		
22. louse	-ié		

43. tooth	-arí	72. sun	hádali
44. tongue	-iê	73. moon	kathí
45. claw	-khábo (= 48)	74. star	ioa
46. foot	-kotí	75. water	-ínia
47. knee	-kólho	76. rain	óni
48. hand	-khábo	77. stone	síba
49. belly	-eté	78. sand	motóko
50. neck	-noró	79. earth	holholhó
51. breast	-dió		(= world), khádi
52. heart	-loá/-káke (met enig betekenis- verschil)		(= clay), oáia
			(= mud)
53. liver	-bána	80. cloud	olhalhó
54. drink	-thá-	81. smoke	kolhêli
55. eat	-kotá/-mekédà-	82. fire	híkihi (misschien : híki-)
56. bite	-áredá	83. ash	bálisi
57. see	-deká	84. burn	-bitá-
58. hear	-kanabá-	85. path	oáboroko (mis- schien : -óboroko)
59. know	-itá- (misschien : -ithá-, wegens : -ithi-fá-no)	86. mountain	holholhó (= 79)
60. sleep	-donká-	87. red	kólhe
61. die	-óda-	88. green	ímolho
62. kill	-fára-	89. yellow	héhe
63. swim	-timá-	90. white	hálhira
64. fly	-morodá-	91. black	kharemé
65. walk	-konâ-	92. night	òlhiká
66. come	-andá-	93. hot	oerebé
67. lie	-tólhoda-/iakadâ- (het laatste alleen voor liggen in een hangmat)	94. cold	mimilí
		95. full	hébekan (mis- schien : hébe-ka-n)
68. sit	-baléta-	96. new	hemeleá
69. stand	-dinabá-	97. good	sâno (misschien : sâ-)
70. give	-siká-	98. round	balalá
71. say	-diaká-	99. dry	oâ-/sálhe-
		100. name	íri

Morfologische opmerkingen

Tijdens het verzamelen van woorden en constructies werden enige voor de hand liggende experimenten uitgevoerd, ten dele ten behoeve

van de diagnostic list, ten dele ten behoeve van de spelling (morfofonematische veranderingen). Het onderzoek bleef oppervlakkig.

De verbale groepen zijn gecompliceerd gebouwd. De verbale kern bestaat uit één of meer syllaben op -a en draagt de verbale betekenis. Wij noteerden de volgende éénsyllabige kernen: /tha/ 'drinken', /ia/ 'huilen' en wellicht ook /ní/ 'doen', het laatste woord niet eindigend op -a. De overige kernen bestonden uit meer syllaben, waarvan de laatste de volgende vormen vertoonde: /-ka/, /-koa/, /-ta/, /-toa/, /-da/, /-doa/, /-ba/, /-ma/, /-na/, /-sa/, of /-ra/. Voorbeelden: /-dɛká/ 'zien', /-nakoá/ 'roeien', /-itá-/ 'weten', /-koborokoátoá-/ 'denken', /-bebedá-/ 'voelen', /-kolêdoa-/ 'roken', /-kanabá-/ 'horen', /-timá-/ 'zwemmen', /-koná-/ 'lopen', /-dimisá-/ 'ruiken', /-birá-/ 'spelen'.

De vocaal van deze laatste syllabe wordt gewijzigd, wanneer het futuraal suffix /-fa/ volgt. De nieuwe vocaal heeft dikwijls de kwaliteit van de vocaal der voorafgaande syllabe: /da-dɛká-no/ 'ik heb het gezien', /da-dɛkɛ-fâ-no/ 'ik zal het zien'. Echter: /da-mòsida/ 'ik heb onder water gezwommen', /da-mò-sidò-fa/ 'ik zal onder water zwemmen'. Het is zeer wel mogelijk, zoals ook uit latere voorbeelden blijkt, dat deze laatste syllabe van de verbale kern niet tot de verbale kern behoort, maar een soort verbaal klasse-suffix is. Bovenstaande voorbeelden zouden kunnen doen denken, dat de vocaal van dit klasse-suffix gewijzigd wordt naar de eerste syllabe van de verbale kern. Zie echter: /da-dinabɛ-fá/ 'ik zal staan' van /-dínaba-/ 'staan'. Er zijn meer experimenten nodig om de aard van de vocaalwisseling te bepalen dan wij in deze korte tijd konden toepassen.

Voor de verbale kern vindt men personale prefixen met de betekenis van een subject en als afsluiting van de verbale groep vindt men personale suffixen met de betekenis van een object. De personale prefixen kunnen emfatisch versterkt worden door /-i/ en in deze vorm ook zelfstandig voorkomen, buiten de verbale groep. De vocaal van het personale prefix kan door toevoeging van /-i/ gewijzigd worden in de richting van de /i/. Wij noteren de personalia in de volgorde van prefix (subject), suffix (object) en emfatisch pronomen (ook zelfstandig gebruikt):

1e pers. sg.	/da-/	/-dɛ/	/dei/
2e pers. sg.	/bɛ-/	/-bo/	/bɛi/
3e pers. sg. mnl.	/lɛ-/	/-i/	/lei/
3e pers. sg. niet mnl.	/thɛ-/	/-no/-n/	/thei/

1e pers. pl.	/oa-/	/-o/	/oai/oei/
2e pers. pl.	/hẹ-/	/-hẹ/	/hei/
3e pers. pl.	/na-/	/-je/	/nai/

Voor nomina duiden de personale prefixen de bezitter aan.

Na de verbale kern met klasse-suffix(?) noteerden wij de volgende suffixen (behalve het reeds genoemde personale suffix):

/-da/	perfectief aspect	/-ko/	negatie
/-fa/	futuraal aspect	/-ti/	wensaspect
/-bo/	duratief aspect	/-bi/	verledentijdsaspect ?
/-koba/	verledentijdsaspect	/-li/	adhortatief aspect

Voorbeelden: /da-dəká-da-bo/ 'ik heb je al gezien', /da-dəkẹ-fá-no/ 'ik zal haar zien', /da-dəká-bo-no/ 'ik zie haar, kijk naar haar', /da-dəká-kóbâ-no/ 'ik had haar al gezien', /da-dəkâ-kô-no/ 'ik heb haar niet gezien', /ma-simakà-ti-dâ-no/ 'ik wil haar niet roepen', /da-simaka-li-no/ 'ik ga haar roepen'. Voorbeelden met /-bi/ zijn nog te onduidelijk. De opgegeven betekenis is uiteraard slechts een benadering op grond van veel te weinig voorbeelden. Het was evenmin mogelijk een vaste volgorde der affixen te bepalen. Zie voor het voorbeeld met prefix /ma-/ hieronder.

Bepaalde verba kunnen geen personaal prefix aannemen: /da-hadofosi/ 'mijn zweet', /hadofosika-da/ 'ik zweet'. Men constateert in de eerste plaats, dat door toevoeging van /-ka/ een substantief verbaal gebruikt kan worden, wat pleit voor onze hypothese, dat /-ka/ etc. klasse-suffixen bij verba zijn. Verder ziet men dat het pronominale prefix op de plaats van het suffix komt te staan.

Verplaatsing van het pronominale prefix ziet men ook bij een tweede negatieve constructie met prefix /ma-/, waarvan hierboven al een enkel voorbeeld werd gegeven. Een tweede voorbeeld volgt hier: /da-dəkâ-kô-no/ = /ma-dəká-dá-ia-no/ 'ik heb het niet gezien', /ma-dəkâ-ti-dá-ia-no/ 'ik wil het niet zien'. Het element /-ia/ kon niet geïdentificeerd worden. Het prefix /ma-/ wordt ook benut voor de negatie van adjectiva: /oadithó/ 'lang' vs. /ma-oadithó/ 'niet lang, kort'.

Bij de nomina werden minder affixen waargenomen. Over de personale prefixen is reeds gesproken, evenals over het prefix /ma-/ bij nomina. Sommige nomina kunnen niet zonder personal prefix of generaliserend suffix voorkomen, vooral niet namen van lichaamsdelen. Het generaliserend suffix bestaat uit /h-/ gevolgd door een vocaal die zich in kwaliteit aansluit bij de vocaal der voorgaande syllabe: /khábo-

ho/ 'hand', /tíma-ha/ 'baard', /síri-hi/ 'neus', /èthé-hé/ 'bloed'. Als meervoudssuffixen werden genoteerd /-be/ en /-no/: /oadili-be/ 'mannen', /híaro-no/ 'vrouwen', /áda-be/ 'bomen'. Het ligt voor de hand hier ook een onderscheid tussen mannelijk en niet-mannelijk te veronderstellen. Tenslotte noteerden wij nog een suffix /-bo/ ter aanduiding van een instrumentalis: /da-kosí-bo da-dékâ-no/ 'met mijn oog heb ik het gezien'.

Een adjectief wordt meest voor het substantief geplaatst, maar ook wel er achter. Wij hadden geen gelegenheid de woordorde verder te bestuderen.

H. C. VAN RENSELAAR
J. VOORHOEVE